

Методика викладання географії

- велика витрата часу на підготовку до уроків та завантаження матеріалів на освітні платформи.

Для географії дистанційне навчання дає ширші можливості для надання інформації вчителем та засвоєння матеріалів учнями. Методи дистанційного навчання можуть поліпшити навчання географії в школах.

Використання дистанційних технологій у навчанні географії посилює мотивацію пізнавальної діяльності учнів, формує стійкий інтерес до географії. Дистанційне навчання робить освіту більш доступною і доповнює, урізноманітнює традиційну форму освіти.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/>

2. Закон України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 №466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України №1115 від 08.09.2020. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

Плужник Андрій

Використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії при вивченні природи і населення Черкаської області

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м Житомир, Україна

andriy.pluzhnik@gmail.com

Науковий керівник – доцент Власенко Р. П.

Одним із традиційних та визнаних підходів при вивченні географії є краєзнавчий підхід. Протягом тривалого часу розвитку географічної науки та методики її навчання він виступає активною формою зв'язку шкільного курсу географії із життям людини. На сьогоднішній день в умовах пандемії та військового стану на території України роль краєзнавчого підходу щодо закріплення знань з теорії та набуття практичних навичок і вмінь особливо зростає. Найбільш поширеною формою використання краєзнавчого підходу під час навчання географії є екскурсії. Однак для організації та проведення екскурсій необхідні теоретичні знання щодо компонентів природи місцевості, особливостей розселення та господарства. Це дозволить розробляти маршрути екскурсій, що розраховані на різну тривалість та складність.

Використанню краєзнавчого матеріалу при навчанні географії, а також інших навчальних дисциплін шкільного курсу присвячені роботи таких вчених як Безпалько В. П., Обозний В. В., Огієнко Н. М., Петренко В. С. і Федотов І. М., Прук І. Т., Тищенко В. Ф., Юньєв І. С. Проте проблема систематичного використання краєзнавчих матеріалів як особливого дидактичного засобу для підвищення мотивації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії залишається остаточно не вирішеною.

Вивчення географії в закладах загальної середньої освіти відбувається за навчальною програмою, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2022 № 698 [5]. Чинна програма передбачає можливість вчителю використовувати творчий підхід до реалізації її змісту. Так, навчальний матеріал може розкриватися вчителем в самостійно обраній ним послідовності в межах одного навчального року, проте не має порушуватись логіка викладу матеріалу. Окрім того, вчитель має можливість регулювати орієнтовну кількість годин, які передбачаються програмою для вивчення розділів чи тем. Для цього він може використовувати години навчальної практики чи резервні години. Вчитель може обирати модельні об'єкти для вивчення зі свого регіону та включати їх у зміст навчальної дисципліни чи факультативного заняття тощо. Резервні години можуть використовуватися для узагальнення, повторення та систематизації освітнього матеріалу, оцінювання та контролю отриманих знань учнів, проведення захисту проєктів, навчальних семінарів тощо.

Нова навчальна програма з географії розроблена на методичних засадах, визначених Концепцією «Нова українська школа» [4]. Програма з географії на рівні стандарту у 8 класі орієнтована на 70 годин (2 години на тиждень). Орієнтовно на вивчення розділу «Природа та населення свого адміністративного регіону» відведено 6 годин. Вчитель може змінювати послідовність їх вивчення в програмі під час складання календарно-тематичного планування. Рекомендується передбачати години для повторення та корекції знань, отриманих під час вивчення тем розділу, узагальнення та систематизацію освітнього матеріалу в під час вивчення кожної теми.

Курс географії 8 класу передбачає формування у випускників закладу загальної середньої освіти ключових компетентностей, що гарантують знання та розуміння основних засад географії рідного краю, сформовані навички та осмислені вміння, усвідомлене відношення до вибору напряду подальшого навчання відповідно до власних здібностей та інтересів [5].

Зміст розділу «Природа та населення свого адміністративного регіону» реалізує три важливі компоненти для формування основних компетентностей, які пов'язані між собою:

- знанневий компонент – пояснює взаємозв'язки між природними компонентами, вплив природних умов і природних ресурсів на розселення населення в області та своїй місцевості.
- діяльнісний компонент – характеризує рельєф і геологічну будову, клімат, поверхневі й підземні води, ґрунтово-рослинний покрив, тваринний світ, ландшафти, населення, адміністративної області своєї місцевості; аналізує використання природних ресурсів, екологічні наслідки природокористування.
- ціннісний компонент – висловлює судження щодо заходів з метою раціонального використання та охорони природних ресурсів і покращення умов життя населення; обговорює потреби та можливості створення нових підприємств у регіоні.

Зміст розділу «Природа та населення свого адміністративного регіону» у 8 класі полягає в узагальненні та систематизації знань, які учні здобули протягом попередніх років, та вихованні почуття патріотизму та любові до рідного краю. Кожен учень мусить мати загальне поняття про особливості природних умов та розселення своєї області.

Мета розділу «Природа та населення свого адміністративного регіону» полягає у реалізації національної ідеї, виховання патріотизму, національної самосвідомості, осмислення духовних засад та екологічної культури. Ознайомлення здобувачів загальної середньої освіти з географією свого рідного краю сприяє реалізації компетентнісного підходу, який пов'язує рівень освіченості зі здібністю розв'язувати проблеми різної складності на основі здобутих знань.

Необхідно донести до учнів, що дослідження рідного краю – це одна з форм реалізації національної ідеї серед населення, виховання почуття патріотизму, національної самосвідомості, осмислення екологічної культури та духовних засад. Розділ знайомить учнів із особливостями географічного положення області, адміністративно-територіальним устроєм, історією формування і розвитку, особливостями природних умов і ресурсів, а також природокористуванням, об'єктами природно-заповідного фонду, кількістю та структурою населення, його етнічним складом, особливостями зайнятості населення. Тому при вивченні тем необхідно звернути увагу на особливості рельєфу, геологічної та геоморфологічної будови, кліматичних умов, розміщення важливих гідрологічних об'єктів області, поширення основних типів ґрунтів, представити поняття про типових представників органічного світу – рослин, тварин та грибів регіону, а також про основні закономірності розселення. При цьому було б

корисно супроводжувати вивчення тем розділу представленням тематичних карт окремої області та України в цілому, які здобувачі освіти вже зустрічали при вивченні географії у попередніх розділах [2-3].

Під час вивчення розділу доречно зробити огляд основних гідрологічних об'єктів (річок, озер, боліт) та ґрунтів з акцентом на їх значенні у природі та житті людини, а також сучасний екологічний стан та необхідність збереження цих географічних об'єктів.

Навчальною програмою з географії для 8 класу в розділі «Природа та населення свого адміністративного регіону» передбачене дослідження, що представляє собою екскурсію на тему «Ознайомлення з об'єктами природи своєї місцевості». Об'єктом екскурсії бажано обрати один із об'єктів природно-заповідного фонду на території області.

Під час планування уроку географії з краєзнавчим змістом першочергово необхідно здійснити аналіз джерел та літератури за темою уроку. До основних джерел краєзнавчого матеріалу належать краєзнавча бібліографія (власне література, що містить інформацію про регіон, його природу, населення та господарство), картографічні джерела (державні та музейні архіви, тематичні карти регіону що можуть бути використані в якості засобу наочності на уроці), усні джерела (власне бесіди та розповіді певних людей, а також усна народна творчість), офіційні джерела (архівні документи), статистичні джерела, друковані джерела (підручники, путівники, карти, газети, журнали), спостереження (огляд об'єктів і процесів), історичні, культурні та архітектурні пам'ятки [1]. Для розробки уроків краєзнавчого характеру з географії Черкаської області рекомендуємо здійснити огляд та аналіз літературного матеріалу підручника та атласу по Черкаській області [6-7].

Серед розглянутих краєзнавчих форм і методів навчання при розробці уроків з географії Черкаської області найкраще використовувати такі: тематичні бесіди і діалоги учителя та учнів, екскурсії та прогулянки в природу, тематичні розповіді екскурсовода і керівника факультативу, методичні схеми і рекомендації вивчення краєзнавчих об'єктів, навчально-практичні роботи з матеріалами з географії рідного краю, робота з краєзнавчими джерелами інформації, дидактичні ігри та вікторини з географічного краєзнавства [8].

На різних етапах уроку при вивченні певних тем географії свого рідного краю були використаті такі методи краєзнавчого дослідження, як порівняльно-географічний, спостереження, описовий, картографічний.

Порівняльно-географічний метод використано при розробці уроку на тему «Рельєф та корисні копалини Черкаської області». Учні мають

здійснити порівняльний аналіз рельєфу та корисних копалин інших адміністративних областей України, використовуючи літературні та Інтернет-джерела. Завдяки цьому методу учні зможуть знаходити спільні та відмінні риси рельєфу та поширення корисних копалин різних регіонів, а також робити висновки та пояснювати результати своїх порівняльних досліджень.

Метод спостереження був використаний під час розробки екскурсії на тему «Геолого-геоморфологічні пам'ятки Черкаської області». Цей метод дає можливість учням спостерігати природні об'єкти свого регіону, а саме геолого-геоморфологічні пам'ятки різних типів, що розташовані на території області. Доцільно метод спостереження використовувати також і при вивченні форм рельєфу, гідрологічних об'єктів (річок, озер, штучних водойм), типів ґрунтів та об'єктів живої природи (рослинний і тваринний світ).

Описовий метод використовувався під час розробки всіх уроків. Вчитель у своїй розповіді описує особливості географічного положення та адміністративного поділу Черкаської області (урок на тему «Особливості географічного положення Черкаської області»), рельєфу та поширення корисних копалин (урок на тему «Рельєф та корисні копалини Черкащини»), поверхневих вод (урок на тему «Поверхневі води Черкаської області»), ґрунтів (урок на тему «Ґрунти Черкаської області»), геологічних та геоморфологічних об'єктів (урок-екскурсія на тему «Геолого-геоморфологічні пам'ятки Черкаської області»), опираючись на дані з літературних джерел.

Особливе місце при навчанні географії займає картографічний метод. Він передбачає створення або демонстрування вже розроблених тематичних карт для наочності та кращого засвоєння матеріалу, формування в учнів навичок роботи з картою та орієнтування на місцевості. Метод був застосований при розробці всіх уроків, адже виклад матеріалу кожного уроку супроводжується демонструванням тематичної карти (фізичної, політичної, адміністративної, гідрологічної, карти ґрунтів тощо). Для демонстрування карт водних об'єктів та ґрунтів Черкаської області були використані інтерактивні електронні карти внутрішніх вод (<https://kgf.com.ua/?route=extension/module/maps&mapid=vv>) та ґрунтів (<https://superagronom.com/karty/karta-gruntiv-ukrainy#x>) України із посиланням на джерело доступу.

Серед основних методів навчання при розробці уроків з географії Черкаської області були використані такі: бесіда, розповідь, демонстрування засобів наочності (карт), робота із зошитом, робота з контурною картою, а також інноваційні методи навчання – фішбоун та асоціативний куш. До використаних інноваційних технологій навчання належить технологія проблемного навчання та ігрова технологія. До

ігрових форм навчання, застосованих у розроблених уроках, належать вікторини у цифрових застосунках Wordwall (<https://wordwall.net/uk>), Wizer.me (<https://app.wizer.me>), Kahoot! (<https://create.kahoot.it/>), а також кросворд.

Щодо екскурсії, її розробка включає 5 етапів. Першим етапом є підготовка, що представлена вибором об'єктів екскурсії, складанням маршрутів та підготовкою інформації про об'єкти спостережень, після чого проводиться ознайомлення учнів із завданнями екскурсії. Наступний етап полягає у складанні плану проведення екскурсії. Третім етапом є власне проведення екскурсії, під час якої вчитель розповідає про об'єкт спостереження, учні виконують завдання у вигляді самостійного спостереження та опису об'єкта. Завершується етап проведення екскурсії узагальнюючою бесідою, під час якої учні узагальнюють і систематизують знання, отримані під час екскурсії. Четвертий етап екскурсії – підведення підсумків екскурсії. Під час цього етапу вчитель відзначає активність та роботу всіх учнів під час екскурсії та проводить конкурс за найкраще фото об'єктів екскурсії, переможець якого отримує додаткову високу оцінку по темі. Кінцевим етапом є підготовка учнями звіту в письмовій формі та у формі презентації за результатами екскурсії. На основі спостережень та фотографій учні разом із вчителем створюють фотокатолог та стенд для кабінету географії.

Отже, використання краєзнавчого матеріалу на уроках географії при вивченні своєї області у закладі загальної середньої освіти сприяє засвоєнню учням знань про взаємозв'язки між природними компонентами, вплив природних умов і природних ресурсів на розселення населення в області та своїй місцевості, особливості рельєфу та геологічної будови, клімату, поверхневих й підземних вод, ґрунтово-рослинного покриву, тваринного світу, ландшафтів області своєї місцевості. На сьогоднішній день географічне краєзнавство відіграє одну із ключових ролей у формуванні національної самосвідомості та почуття патріотизму в учнів, виступає в ролі інструменту навчання та виховання, а також сучасною тенденцією методики навчання географії.

Список використаних джерел:

1. Бенедюк В. В. Технології застосування краєзнавчого принципу в процесі вивчення фізичної географії України. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Випуск 40 (93). с. 382–389.
2. Кушнір Л., Гомля Л. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Випуск 10. с.166–169.

3. Маханько І. В. Реалізація краєзнавчого принципу в урочній та позакласній роботі з географії. Географія. Кривий Ріг, 2009. с. 37.
4. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
5. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi> (дата звернення: 23.01.2023).
6. Новикова В. І. Географія Черкаської області: підручник для загальноосвітніх шкіл. Київ: Мапа, 2004. 128 с.
7. Погурельська Т. В. Черкаська область. Географічний атлас: Моя мала Батьківщина. Київ: Мапа, 2002. 20 с.
8. Яковлева В. А., Кононюк В. Д. Сучасні методи навчання географії. Особистість, сім'я і суспільство: питання педагогіки та психології. 2020. С.134–136.

Романова Наталія

Методика формування пізнавального інтересу учнів у процесі вивчення географії

Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

romanovaden1986@gmail.com

Науковий керівник – доцент Власенко Р.П.

Сучасна освітня парадигма формується в умовах, коли обсяг необхідних людині знань все більше і більше зростає, тому постає проблема переходу від пасивних до активних технологій навчання, вже недостатньо тільки засвоєння знань на уроках, важливо навчити здобувачів освіти самостійно поповнювати їх. Впровадження у навчально-виховний процес школи інформаційно-комунікаційних технологій, зорієнтованих на компетентнісний підхід через акцент на практичну складову географічного компоненту, забезпечує поступовий перехід освіти на новий, якісний рівень.

Ефективність освітнього процесу визначають різні показники, серед яких найважливішими є активність учнів, їх зацікавленість та пізнавальний інтерес до вивчення предмету. Пізнавальний інтерес на уроці географії виникає тоді, коли учні залучаються до активної участі у пошуку відповідей на поставлені питання і відчують практичну користь від одержаних знань.